

DENETİM KURULU KALDIRILAN KOOPERATİFLERDE YENİ DENETİM SİSTEMİ NASIL OLACAK?

1- GİRİŞ

Kuruluş amaçları birbirinden farklı değişik türlerde faaliyet gösteren kooperatiflerin ve bunların üst kuruluşlarının ortak sayıları çoğu zaman belli bir büyüklüğe ulaşmakta ve ortaklarının tamamının kooperatif faaliyetlerini izlemesi veya denetlemesi gerçekleşmemektedir. Bu bakımdan kooperatifler için ortaklardan aldığı yetki ile kooperatifleri ortaklar adına denetleyen bir organ oluşturulmuştur.

Genel anlamda kooperatifin faaliyetlerinin kanun, tüzük, yönetmelik, anasözleşme ve genel kurul kararları çerçevesinde yürütülmesi ve herhangi bir yanlışlık yapılmaması bakımından yapılan bu denetim faaliyeti çeşitli nedenlerle zamanla kendisinden beklenen sonuçlara ulaşamaz hale gelmiştir. Kooperatiflerle ilgili bazı kanunlarda yapılan değişikliklerde bu husus da dikkate alınarak, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde denetim kurulu kaldırılmış ve yerine çağdaş denetim anlayışı getirilmiştir. Bu çalışmada kaldırılan denetim kurulu yerine getirilen yeni denetim sistemi açıklanmıştır.

2- DENETİM KURULU ORGANININ KALDIRILDIĞI KOOPERATİFLER

Kooperatifin işlemlerinin mevzuata ve kooperatif amaçlarına uygunluğunu denetlemekle görevli olan denetim kurulu üyeleri, genel kurul tarafından seçilmekte ve genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını incelemektedirler.

Denetim kurulu için, kanuni defterlerin düzenli bir şekilde tutulup tutulmadığı, bilançonun defterlere uygunluk halinde bulunup bulunmadığı, faaliyetleri yürütürken uyulması gerekli hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığı, ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığı, genel kurul ve yönetim kurulu ile ilgili görevler, yönetim kurulu üyelerinin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadıklarının incelenmesi gibi görevler ile Türk Ticaret Kanunu ve anasözleşmelerde belirlenmiş görevler bulunmaktadır. Denetim kurulu için yine birçok yükümlülük ve sorumluluk halleri de düzenlenmiştir.

Ortakların menfaatlerinin korunması ve kooperatiflerin yanlışlık yapmaması bakımından denetçilerin yerine getirmekle yükümlü oldukları görevler büyük önem taşımaktadır. Hatta, yönetim ve denetim kurulunun ibrası ile bilançonun kabulünde etkili olan denetçi raporu genel kurulda okunmadan genel kurulun bilanço hakkında bir karar vermesi mümkün değildir.

Bununla birlikte, uygulamada genellikle denetçiler tarafından düzenlenen raporların çok kısa ve beklenen amaca hizmet etmekten uzak olduğu, hatta inceleme ve denetim yapılmadan “Defterlerinin mevcut olduğu görülmüş, harcamaların belgelere dayandırıldığı anlaşılmıştır. Yönetim kurulunun ibrasını arz ederiz.” ifadelerinin yer aldığı görülmüştür. Öte yandan, bazı kooperatiflerde seçilen denetçilerin muhasebe, kooperatifçilik, işletmecilik ve denetim konularında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olamadıkları da ortadadır.

Bu nedenlerle ortakların menfaatini korumak amacıyla bazı tür kooperatiflerde denetim sistemi yeniden ele alınmıştır. 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunda yapılan ve 11/04/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren önemli değişiklikler ile üretici ortaklarına uygun şartlarda girdi temin etme, ürettikleri ürünleri değerlendirme ve ihtiyacı olan finansmanı sağlama konularında aktif olarak çalışan tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde denetim kurulları kaldırılmıştır.

3- TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE BİRLİKLERİNDE YENİ DENETİM SİSTEMİ

Tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde, kendisinden beklenen işlevleri yerine getiremeyen denetim kurullarının kanun hükmü ile kaldırılması sonrasında faaliyetlerin ortaklar adına incelenmesi fonksiyonu boşa bırakılmamıştır.

Kooperatif ve birliklerde etkin olarak görev yapmayan denetim kurullarının kaldırılmasından sonra ortaya çıkabilecek denetim boşluğunun doldurulması ve etkili bir denetim sisteminin oluşturulması amacıyla, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanununun 5 inci maddesine, "Bakanlıkça ortak sayısı ve ciro gibi kıstaslar dikkate alınarak belirlenen birlikler, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun ilgili hükümlerine göre bağımsız denetime tabidir." hükmü getirilmiştir.

Yine, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 397 inci maddesinin 5 inci fıkrasına, "... 4572 sayılı Kanun kapsamındaki kooperatifler ve bunların bağımsız denetime tabi olmayan üst kuruluşları bu fıkra hükümlerine göre denetlenir. Denetime ilişkin usul ve esaslar ile bu fıkra

uyarınca denetim yapacak denetçilerin niteliklerine, uyacakları etik ilkelere, görev ve yetkilerine, seçilmelerine, görevden alınmalarına veya ayrılmalarına; denetimin ve denetim raporlarının içeriğine ve raporun genel kurula sunulmasına ilişkin hususlar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir." hükümleri getirilmiştir.

Bu bağlamda, Bakanlıkça oluşturulan kıstaslar dikkate alınarak belirlenen birlikler, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun ilgili hükümlerine göre bağımsız denetime tabi olacaklar, bu kıstaslara uymadığı için bağımsız denetime tabi olmayan birlikler ile tüm kooperatifler ise Bakanlıkça çıkartılacak yönetmelik hükümlerine göre denetime tabi olacaklardır.

Bu çerçevede, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkartılan "Bağımsız Denetime Tabi Olacak Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin Belirlenmesine Dair Tebliğ" 14/06/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Tebliğ ile ortak sayısı, çalışan sayısı, net satış ve aktif toplamı kıstasları bağımsız denetime tabi olmanın şartları olarak belirlenmiştir.

Söz konusu Tebliğin 4 üncü maddesinde denetime tabi olma şartları ortaya konulmuştur. Buna göre, aşağıdaki dört şarttan en az üçünü sağlayan birlikler, bağımsız denetime tabi olacaklardır:

- a) Aktif toplamı : Elli milyon ve üstü Türk Lirası,
- b) Yıllık net satış hasılatı : Yetmişbeş milyon ve üstü Türk Lirası,
- c) Bağlı kooperatiflerin ortak sayısı : Üçbin ve üstü,
- ç) Çalışan sayısı : İkiyüzelli ve üstü.

Bağımsız denetim, finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması olarak tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede, belli büyüklüğe ulaşmış olan tarım satış kooperatif birlikleri kendi ortakları arasından olmayan ve denetim faaliyetini bir meslek olarak yerine getiren bağımsız denetçiler tarafından denetlenecektir. Yapılan bağımsız denetimin belli standartları ve yazılı kuralları olduğundan, ortakların menfaatinin korunması ve kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyet gösterilmesi noktasında daha etkin sonuçlar elde edilecektir.

Öte yandan, Türk Ticaret Kanununun 397/5 hükmü gereğince Bakanlıkça “Bağımsız Denetime Tabi Olmayan Anonim Şirketler ile 4572 sayılı Kanuna Tabi Kooperatif ve Birliklerin Denetimine İlişkin Yönetmelik” hazırlanmış ve bağımsız denetim dışında kalan birlik ve kooperatiflerdeki denetim sisteminin nasıl olacağı belirlenmiştir. Ancak söz konusu yönetmelik halihazırda resmi olarak henüz yayımlanmamıştır.

Denetim kurullarının kaldırılması ve bağımsız denetime tabi olmayan birlikler ile kooperatiflerin tabi olacağı denetim yönetmeliğinin yayımlanmaması sebebiyle ortaya çıkan denetimsiz bir dönemin bulunması durumu yine Bakanlık tarafından çıkartılan bir Genelge ile doldurulmuştur.

Bakanlığın 08/10/2013 tarih ve 2013/7 sayılı Genelgesine göre, tarım satış kooperatif ve birliklerinin yeniden tanımlanan organları çerçevesinde denetim kurullarının 11/04/2013 tarihi itibarıyla kaldırıldığı belirtilmiş ve denetime ilişkin yönetmelik yayımlanana kadar;

- İş yılının bitimini takiben altı ay içinde (kooperatif bir birliğe bağlı ise dört ay içinde) olağan genel kurul toplantılarının yapılması,

- Zorunlu gündem maddelerinin görüşülmesi,

- 6102 sayılı Kanunun 397/5 hükmü çerçevesinde zorunlu kılınan denetimler yaptırılmadan ve denetim raporları genel kurula sunulmadan, denetlenmemiş dönemlere ilişkin bilanço, gelir gider farkı hesapları ile yönetim kurulu raporlarının incelenmesi, kabulü veya reddi ve yönetim kurulu üyelerinin ibrası hususlarının karara bağlanmaması,

- Bilanço incelemesi ve ibranın denetlenmemiş dönemlere ilişkin denetim raporlarının hazırlanmasını takiben gerçekleştirilecek ilk genel kurul toplantısına kadar geriye bırakılması,

- Mülga denetim kurullarının raporlarını sunmaları durumunda, 6455 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 11/04/2013 tarihinden önce başlayıp bu tarihten sonra tamamlanan döneme ilişkin olarak ara dönem bilanço, gelir gider fark hesapları ile faaliyet raporlarının düzenlenmesi halinde, denetlenen dönemle sınırlı olmak üzere, mali tablolar ve faaliyet raporlarının görüşülerek karara bağlanması ve yine denetlenen dönem işlemleri ile sınırlı olmak üzere, yönetim kurulu üyeleri ile mülga denetim kurulu üyelerinin kısmi ibrasının mümkün olabileceği,

- Denetlenmeyen dönemlere ilişkin olarak ibranın geriye bırakılması durumunda, görev süresi dolan mevcut yönetim kurulu üyelerinin yeniden seçilmeleri mümkün olabileceği,

hükümleri getirilmiştir.

Bağımsız denetim dışındaki birlik ve kooperatiflere yönelik bu geçiş hükümleri, Denetim Yönetmeliği yayımlanana kadar geçerli olacaktır. Daha sonraki süreçte ise denetim faaliyetleri söz konusu yönetmelik çerçevesinde gerçekleşecektir.

4- SONUÇ

Kooperatif ortakları tarafından kendi adlarına kooperatifin işlemlerini ve yöneticilerini denetlemek üzere seçilen denetçiler raporlarını genel kurula sunmaktadırlar. Bu rapor, yönetim kurulunun ibrasında ve bilançonun kabulünde etkili olmaktadır. Ancak, genellikle denetçiler tarafından düzenlenen raporların kendisinden beklenen içerik ve kapsamda olmadığı, denetim kurulu üyelerinin de denetim faaliyetini yapabilecek yeterliliğe sahip olmadığı gözlenmektedir.

Bu kuruluşlardaki iç denetimde yaşanan sorunlar nedeniyle ortakların ürünleri en iyi şekilde değerlendirmek üzere kurulmuş olan tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde denetim kurulları kaldırılmış ve Bakanlıkça belirlenen kriterlere göre belli büyüklükteki birliklerin bağımsız denetime tabi olması, diğer birlikler ile tüm kooperatiflerin ise yine kapsamı, şekli, içeriği, usul ve esasları Bakanlıkça belirlenecek bir denetime tabi tutulması öngörülmüştür.

Bu çerçevede, yönetim faaliyetlerinin izlenmesi, sürekli olarak denetlenmesi, gerektiğinde yol gösterilmesi, öneriler geliştirilmesi şeklinde yapılacak olan bu denetimin, daha bağımsız ve objektif olacağı, aynı zamanda ortakların menfaatini korumak amacına daha fazla hizmet edeceği ortadadır.

Seçkin CENKİŞ
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı